

هارمونی

ی. دو بفسکی
س. یفسیف
ای. و. اسپاسبین
و. ساکالوف

مسعود ابراهیمی

عنوان و نام پدیدآور	: هارمونی / ی. دوففسکی... [و دیگران] ؛ ترجمه مسعود ابراهیمی.
مشخصات نشر	: تهران: هم‌آواز، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۶۱۰ ص: پارتیسیون.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۱۹۲-۳-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Uchebnik garmonii.
یادداشت	: ی. دوففسکی، س. یفسیف، ای. و. اسپاسین، و. ساکالف.
یادداشت	: چاپ قبلی: افکار، ۱۳۸۴.
موضوع	: هارمونی -- پارتیسیون
موضوع	: هارمونی
شناسه افزوده	: دوفوففسکی، آی. آی.
شناسه افزوده	: Dubovskii, I. I.
شناسه افزوده	: ابراهیمی، مسعود، ۱۳۴۳ - ، مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۷ ۱۳۹۱ ه / MT۵۰
رده بندی دیویی	: ۷۸۱/۲۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۹۱۱۴۱۳

هارمونی

نویسندگان: ی. دوففسکی، س. یفسیف، ای. و. اسپاسین، و. ساکالف • مترجم: مسعود ابراهیمی

آماده سازی و امور فنی پیش از چاپ: هامان قدسی • طرح جلد: فرنوش فصیحی • نت‌نگار: هم‌آواز

چاپ ششم: تابستان ۱۴۰۲ • شمارگان: ۵۰۰

لیتوگرافی: افست گرافیک • چاپ: علوی • صحافی: سیمی ساز

ISBN: 978-600-92192-3-0

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۱۹۲-۳-۰

نشر هم‌آواز: تهران، خیابان انقلاب، بین بهار و پیچ شمیران، پلاک ۴۰۰

طبقه دوم، شماره ۷، کد پستی: ۱۱۴۸۸۷۳۸۳۶

تلفن: ۷۷۶۱۲۶۸۲ - ۷۷۶۱۲۹۲۱ - ۲۱

nashrehamaavaz

info@hamaavaz.com

تمامی حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد به هر شکلی بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست

۷	یادداشت ویراست جدید
۱۱	مقدمه‌ی نویسندگان کتاب بر چاپ چهارم
۱۳	مقدمه‌ی چاپ اول فارسی

بخش اول

۱۷	مقدمه
۳۱	فصل ۱ - تریادهای بزرگ و کوچک. ترکیب چهار بخشی
۳۵	فصل ۲ - سیستم فونکسیونل تریادهای اصلی
۴۱	فصل ۳ - وصل تریادهای اصلی در حالت پایگی
۴۹	فصل ۴ - هارمونیزاسیون ملودی با تریادهای اصلی
۵۷	فصل ۵ - جابجایی آکورد
۶۳	فصل ۶ - هارمونیزاسیون باس
۶۷	فصل ۷ - پرش سوم آکورد
۷۱	فصل ۸ - کادانس‌ها، پرپود، جمله
۸۱	فصل ۹ - چهار - شش کادانسی
۸۹	فصل ۱۰ - معکوس اول تریادهای اصلی
۹۹	فصل ۱۱ - پرش در وصل تریاد با آکورد شش
۱۰۷	فصل ۱۲ - وصل دو آکورد شش
۱۱۳	فصل ۱۳ - آکوردهای چهار - شش گذر و کمکی
۱۱۹	فصل ۱۴ - آکورد هفتم دومینانت پایگی (D7)
۱۲۹	فصل ۱۵ - معکوس‌های آکورد هفتم دومینانت
۱۳۷	فصل ۱۶ - پرش در حل آکورد هفتم دومینانت به تونیک
۱۴۳	فصل ۱۷ - سیستم فونکسیونل کامل ماژور و مینور هارمونیک. سیستم دیاتونیک
۱۵۱	فصل ۱۸ - تریاد درجه‌ی II و معکوس اول آن (SII, SII6)
۱۶۱	فصل ۱۹ - ماژور هارمونیک

- فصل ۲۰ - تریاد درجه‌ی VI (TSVI). کادنس بریده. شیوه‌های گسترش پریود ۱۶۵
 فصل ۲۱ - آکورد هفتم سوبدومینانت (SII7) ۱۷۵
 فصل ۲۲ - آکوردهای هفتم محسوس (DVII7) ۱۸۷
 فصل ۲۳ - آکورد نهم دومینانت (D9) ۱۹۷
 فصل ۲۴ - آکوردهایی از گروه دومینانت که کمتر متداول هستند ۲۰۷
 فصل ۲۵ - مینور طبیعی در گردش‌های فریژینی ۲۱۷
 فصل ۲۶ - سکونس‌های دیاتونیک (تنال). آکوردهای هفتم فرعی (سکونس آکوردها) ۲۲۵
 فصل ۲۷ - مدهای دیاتونیک در موسیقی روسیه ۲۲۹

بخش دوم

- فصل ۲۸ - دوبل دومینانت در کادانس‌ها ۲۶۵
 فصل ۲۹ - دوبل دومینانت در داخل ساختار ۲۷۵
 فصل ۳۰ - آلتراسیون در دوبل دومینانت ۲۸۵
 فصل ۳۱ - انواع مناسبات تنال ۲۹۵
 فصل ۳۲ - خروج موقت. سیستم کروماتیک ۳۰۱
 فصل ۳۳ - سکونس‌های کروماتیک. خروج موقت ۳۱۳
 فصل ۳۴ - مدولاسیون ۳۲۱
 فصل ۳۵ - مدولاسیون به تنالیت‌های خویشاوند درجه‌ی اول ۳۲۹
 فصل ۳۶ - تأخیر تهیه شده در یک بخش ۳۴۵
 فصل ۳۷ - تأخیر تهیه شده در دو و سه بخش ۳۵۷
 فصل ۳۸ - صداهای گذر دیاتونیک در یک بخش ۳۶۵
 فصل ۳۹ - صداهای گذر دیاتونیک در همه‌ی بخش‌ها ۳۷۵
 فصل ۴۰ - صداهای کمکی دیاتونیک و کروماتیک ۳۸۳
 فصل ۴۱ - صداهای گذر کروماتیک ۳۹۳
 فصل ۴۲ - پیش‌رس ۳۹۹
 فصل ۴۳ - صداهای کمکی پرش‌دار (تهیه نشده و حل نشده) ۴۰۷
 فصل ۴۴ - انواع مختلف تأخیر ۴۱۵
 فصل ۴۵ - حل تأخیری صداهای غیر آکوردی ۴۲۵
 فصل ۴۶ - آلتراسیون آکوردهای گروه دومینانت ۴۳۱
 فصل ۴۷ - آلتراسیون آکوردهای گروه سوبدومینانت ۴۴۳

۴۵۹	فصل ۴۸ - پدال
۴۷۱	فصل ۴۹ - سیستم ماژور - مینور
۴۸۱	فصل ۵۰ - تریاد درجه‌ی VI «پایین آمده» (tsVI) ماژور - مینور
	فصل ۵۱ - درجه‌ی خویشاوندی تنالیت‌ها - مدولاسیون به تنالیت‌هایی با دو علامت-اختلاف
۴۹۱	
۵۰۳	فصل ۵۲ - مدولاسیون به تنالیت‌هایی با ۳-۶ علامت اختلاف
	فصل ۵۳ - مدولاسیون توسط تریاد درجه‌ی VI «پایین آمده‌ی» (tsVI)
۵۱۵	ماژور - مینور و توسط آکورد ناپولیتن
۵۲۵	فصل ۵۴ - مدولاسیون توسط تونیک هم‌نام
۵۳۳	فصل ۵۵ - سکونس‌های مدولاسیون‌کننده
۵۴۱	فصل ۵۶ - "Ellipsis"
۵۵۳	فصل ۵۷ - مدولاسیون آنهارمونیک - مدولاسیون توسط آکورد هفتم کاسته
۵۶۷	فصل ۵۸ - مدولاسیون توسط آنهارمونیزم آکورد هفتم دومینانت
۵۷۷	فصل ۵۹ - اصول کلی درباره‌ی ساختن طرح تنال اثر
۵۸۳	فصل ۶۰ - چند نکته در مورد آنالیز هارمونیک
۶۰۳	کتابشناسی عمومی

مقدمه‌ی نویسندگان کتاب بر چاپ چهارم

چاپ حاضر با حفظ نکات عمده‌ی تئوریک، متدیک و تکالیف آموزشی، با پاره‌ای تغییرات جزئی نسبت به چاپ قبلی و هم‌چنین آوردن بخش‌های تکمیلی منتشر می‌شود. تغییرات ایجاد شده در چاپ حاضر مربوط به مضمون و حجم برخی از فصل‌ها، فرمول‌بندی یک رشته مطالب، مفاهیم و مشخصات، هم‌چنین تکمیل همه‌ی تمرینات عملی، به انضمام تهیه‌ی نمونه‌هایی از آثار موسیقایی برای آنالیز هارمونیک و غیره است. برای تقویت مؤثر و مطلوب جنبه‌های عملی کتاب، ما به ضرورت افزایش حجم تمرینات عملی انواع گردش‌های هارمونیک پی‌بردیم. به ویژه هارمونیزاسیون، گسترش هارمونیک، واریاسیون هارمونیک، آنالیز تمرینات شفاهی، تمرین با پیانو. در تجدید نظر و تغییر نمونه‌های موسیقایی آورده شده، تعداد نمونه‌های آهنگسازان روس تا حدی افزایش یافت. در چاپ حاضر، فصل پیچیده و مشکل مربوط به مدهای دیاتونیک در موسیقی روسی، تا حدی گسترش یافته است و از لحاظ متدیک نیز مدون‌تر شده است. در واقع، هدف ذکر شده - تقویت مؤثر تمرینات عملی کتاب در جریان آموزش - در فصل‌های جدید و تمرینات تکمیلی نیز مورد نظر قرار گرفته است. برای نخستین بار در این کتاب فصلی جداگانه به آنالیز هارمونیک و تشریح شیوه‌های آن اختصاص یافته است. عدم وجود چنین فصلی در چاپ‌های قبلی، مسلماً یکی از مشکلات آن به شمار می‌آمد. به طور ویژه، یک بخش تکمیلی به هارمونیزاسیون ملودی‌هایی که از لحاظ طرح آزادانه‌تر و از لحاظ حجم وسیع‌ترند، به منظور سنجش توانایی هنرجویان در استفاده‌ی موفقیت‌آمیز و خلاقانه از همه‌ی شیوه‌های هارمونیک که در دوره‌ی هارمونی طی کرده‌اند، اختصاص داده شده است. در چاپ حاضر نیز مانند چاپ قبلی، مثال‌های هارمونیزه‌شده بدون علامت گذاری فونکسیونل آورده شده است. این مسئله به این دلیل صورت گرفته است که هنرجویان بتوانند به طور مستقل، شیوه‌های هارمونیک را بررسی کرده و از آن‌ها در حل تمرینات استفاده کنند. در چاپ حاضر، مانند چاپ قبلی، ملودی‌ها و پاس‌هایی که برای هارمونیزاسیون آورده شده‌اند تا حدودی از دیگر کتاب‌های آموزشی اخذ شده‌اند. در انتهای کتاب فهرست آثاری که از لحاظ ژانر و تماتیک متنوع هستند و برای آموزش مفیدند به معلمین پیشنهاد شده‌اند. نویسندگان یادآوری می‌کنند که این کتاب به هیچ وجه نمی‌تواند به

صورت خودآموز مورد استفاده قرار گیرد و فقط برای گذراندن دوره‌ی هارمونی تحت‌نظر معلم در نظر گرفته‌شده است. به همین دلیل مؤلفین اجازه‌ی تغییرات کوچک احتمالی در ترتیب موضوعات را می‌دهند. این مسئله در وهله‌ی اول شامل صداهای غیر آکوردی و «سوبدومینانت ناپولیتن» (می‌تواند زودتر آورده شود)، هم‌چنین مدهای دیاتونیک در موسیقی روسی (می‌تواند دیرتر آورده شود) است. اما این‌گونه تخطی‌ها با شرایط معین مرتبط هستند و فقط با تشخیص معلم مجازند. در خاتمه نویسندگان بار دیگر خاطر‌نشان می‌کنند که چاپ حاضر علیرغم تغییرات و بخش‌های تکمیلی برشمرده در بالا نه یک کار جدید بلکه فقط اصلاح کتابی است که بیست سال قبل منتشر شده است و تجربه‌های عملی آموزش هارمونی توسط استادان کنسرواتوار مسکو را منعکس می‌کند. در اینجا به طور ویژه یک سؤال مطرح می‌شود، این سؤال درباره‌ی قواعد کلی زبان مد - هارمونیک است. در این کتاب نمونه‌های فراوانی از آثار موسیقایی دوره‌ها و مکاتب مختلف آورده شده است. اما در انتخاب نمونه‌ها سعی ما بر آن بوده است که تا حد امکان روی آن شیوه‌های مد - هارمونیک که در آثار موسیقایی اکثر ملیت‌ها در طی دو قرن اخیر معمول و موجود بوده است تأکید کنیم. این مجموعه از شیوه‌های هارمونیک با وضوح تمام وجود قواعد عمومی در بیان هارمونیک را که در تمام مکاتب ملی وجود دارند، نشان می‌دهد. به این ترتیب می‌توان ادعا کرد که این قواعد دیگر اهمیت بین‌المللی یافته‌اند و فهم و یادگیری آن‌ها مسلماً برای هر موسیقی‌دان با فرهنگ و تحصیل‌کرده‌ای ضروری است. با این حال عمومیت این‌گونه قواعد زبان هارمونیک مانع از رشد بسیار شدید اندیشه‌های هارمونیک پاره‌ای از مکاتب ملی‌نشده و به طور کلی از موجودیت اصیل ویژگی‌های مد - هارمونیک در آثار فرهنگ‌های موسیقایی مختلف، که به طور بارز در موسیقی قرن نوزدهم مشاهده می‌شود جلوگیری نمی‌کند. به همین دلیل در کتاب حاضر نکات عمده‌ی تئوری، مثال‌ها، نمونه‌ها برای آنالیز هارمونیک و انواع تمرینات، همه در این جهت است که تسلط بر قواعد اساسی هارمونیک را که بیانگر روند عمومی شکل‌گیری و تحول مبانی مد - هارمونیک است برای دانشجویان آسان کند.

نویسندگان

مسکو، مارس ۱۹۵۵

مقدمه‌ی چاپ اول فارسی

طی سال‌های گذشته در ایران کتاب‌های متعددی در زمینه‌ی هارمونی ترجمه و به چاپ رسیده است. واضح است که هر کتاب روش آموزش خاص خود را دنبال می‌کند و هدف از ترجمه‌ی این کتاب نیز همین بوده است. کتاب حاضر توسط معلمان، نظریه‌پردازان و آهنگسازان برجسته‌ی کنسرواتوار مسکو، در کیفیت کتاب درسی، جهت آموزش در هنرستان‌های موسیقی و کنسرواتوارهای شوروی سابق تألیف شده است. چاپ اول این کتاب در ۱۹۳۷ چاپ چهارم آن (همراه با اصلاحاتی که در مقدمه‌ی چاپ چهارم به آن اشاره شده است) در ۱۹۵۵ و چاپ نهم آن در ۱۹۸۴ به چاپ رسیده است. باید اشاره‌ای کوتاه به نکات مهم این کتاب شود:

۱. آموزش هارمونی در این کتاب بر پایه‌ی تئوری فونکسیونل است. تئوری‌ای که توجه خاص به درجات پایداری و ناپایداری آکوردها و ارتباط متقابل آن‌ها با یکدیگر دارد. به عبارت دیگر پایه و اساس فونکسیونل را، کنتراست میان فونکسیون‌ها (به خصوص تونیک با درجات دیگر) تشکیل می‌دهد.

۲. فصل جداگانه‌ای تحت عنوان «مدهای دیاتونیک در موسیقی روسی» آورده شده است که به ویژگی‌های مُد - هارمونیک در آثار آهنگسازان مکتب ملی روس می‌پردازد.

۳. فصل جداگانه‌ای به موضوع کاربرد مُد مینور طبیعی در موسیقی کلاسیک غربی اختصاص یافته است.

۴. تمریناتی که در پایان هر فصل ارائه شده است از سه بخش شفاهی، کتبی و تمرین با پیانو تشکیل شده است. تمرین شفاهی به آنالیز نمونه‌های معرفی‌شده (در ارتباط با موضوع همان فصل) اختصاص دارد. تمرین کتبی شامل هارمونیزاسیون ملودی‌ها و باس‌هایی است که علامت‌گذاری فونکسیونل ندارند و هنرجو باید با توجه به موضوع همان فصل، فونکسیون‌ها و شیفرها را تعیین نماید. به این ترتیب هنرجو از همان ابتدا، توانایی انتخاب صحیح فونکسیون‌ها را به دست می‌آورد. در بخش تمرین با پیانو، گردش‌های آکوردی معینی در ارتباط با موضوع آن فصل، در تنالیت‌های مختلف ارائه شده است که باید به صورت عملی روی پیانو اجرا شود.

مقدمه

الف - آکوردها (صداهای آکوردی)

۱- هارمونی. آکورد

تلفیق هم‌زمان چند صدا و تسلسل مرتبط آن‌ها هارمونی نامیده می‌شود. هارمونی نقش قابل توجهی در گسترش و غنای اثر موسیقایی دارد. هارمونی قادر است که انواع مختلف احساسات و رنگ آمیزی‌ها را به ملودی انتقال دهد. این مسئله زمانی که یک ملودی با تسلسل‌های مختلفی از آکوردها همراه است، ملموس‌تر می‌باشد:

مثال ۱- ریمسکی کورساکف. «افسانه‌ی سلطان تزار» مقدمه

Moderato alla marcia

از هارمونی هم‌چنین اغلب به عنوان گروهی از آکوردها و یا حتی آکوردهای جداگانه نام می‌برند. و بالأخره اصطلاح هارمونی را به طور خلاصه آموزش درباره‌ی ساختار آکوردها و تسلسل آن‌ها معنا می‌کنند.

هماهنگی از سه، چهار یا پنج صدا، که از لحاظ ارتفاع و نام متفاوتند، آکورد را معرفی می‌کند؛ اگر این صداها:
الف) به فاصله‌ی سوم روی هم قرار بگیرند:

مثال ۲

ب) یا اینکه بتوانند از طریق جابجایی‌های اکتاوی به فاصله سوم روی هم قرار بگیرند:

مثال ۳

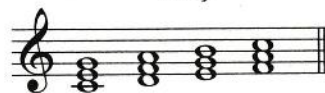

۲ - انواع آکوردها و نام آنها

آکوردها به سه شکل به کار می‌روند:
تریادها، آکوردهای هفتم و آکوردهای نهم.
آوردی را که از سه صدا (به طور مثال، دو - می - سل) تشکیل شده است تریاد می‌نامند:

تریادها

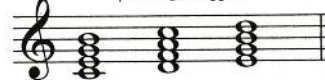
مثال ۴

آوردی را که از چهار صدا (به طور مثال، ر - فا - لا - دو) تشکیل شده است، آکورد هفتم می‌نامند:

آکوردهای هفتم

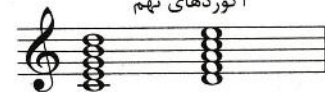
مثال ۵

آوردی را که از پنج صدا (به طور مثال، سل - سی - ر - فا - لا) تشکیل شده است، آکورد نهم می‌نامند:

آکوردهای نهم

مثال ۶

طرح: مهدی کریمی - گرافیک: سعید